

7. Apunts urbans: algunes reflexions a propòsit de la conflictivitat a la metròpoli

Les pàgines que segueixen no pretenen ser una anàlisi exhaustiva del que han estat els conflictes urbans a Barcelona durant els darrers vint anys, sinó obrir algunes línies de reflexió que permetin avaluar-los críticament; més enllà de la simplificació que oscil·la entre l'èmfasi de la victòria obtinguda a determinades accions com de l'esteticisme que mitifica la derrota.

Des d'un punt de vista polític, la reestructuració capitalista endegada al començament dels anys 70 té com a objectiu prioritari el desballestament de la resistència obrera lligada a la gran concentració productiva fordista dels països industrialitzats. Si, d'una banda, la deslocalització productiva a escala mundial indueix un creixent procés de terciarització i una nova posició de la població assalariada dels països desenvolupats dins la cadena productiva mundial, d'altra, la dispersió productiva en el territori a escala regional dona com a resultat l'extensió del conflicte de la fàbrica envers la metròpoli, entesa no només com a nucli històric, sinó com a conjunt de poblacions i àrees productives de la conurbació metropolitana.

De fet, tota la conflictivitat lligada a la reestructuració, siguin les mobilitzacions del sector d'automoció, les vagues del transport de viatgers i mercaderies, o les vagues dels productors de la mercaderia espai urbà, com ara el sector de la construcció, tenen un impacte trasbalsador de la ciutat en la mesura que interrompen el flux de la circulació/acumulació de capital. Al capdavant, col·lapsar la ciutat és una manera de fer palès el conflicte en el territori, així com la demostració pràctica de la capacitat de qualsevol col·lectiu d'assalariats per exercir la pressió en defensa dels seus interessos contra els centres del poder econòmic, polític i social.

La deriva ciutadanista de la contestació social i la recuperació de les mobilitzacions pels projectes de la ciutat-negoci (voluntariat, Barcelona 92, etc.), juntament amb l'escassa rellevància de les mobilitzacions amb un contingut antagonista (per exemple, l'okupació i l'habitatge), plan-

tegen molts interrogants entorn de la capacitat del ciutadà, on preval la condició de consumidor, a l'hora de resoldre les contradiccions i limitacions d'aquest mateix ciutadà en la seva dimensió d'assalariat dins el procés mundialitzat de producció de capital.

LA JUGADA OLÍMPICA

L'espectacle olímpic de 1992 és una fita en la conversió de Barcelona en ciutat-negoci i, consegüentment, la tendència cap a la integració del territori urbà dins el procés de valorització del capital.

Si l'especulació immobiliària havia estat un dels factors de l'acumulació de capital durant el desenvolupament franquista ara, però, rep un nou impuls quantitatiu i qualitatiu. L'expropiació del territori urbà a l'ús públic per posar-lo al servei de l'acumulació privada de beneficis (terrasses pels bars, tall de carrers per a la cursa del Corte Inglés, restriccions imposades per les zones comercials, etc.) requereix una intervenció sobre l'espai de gran abast i en diferents nivells, tal com queda reflectit en altres capítols d'aquest llibre.

Ara bé, el que crida l'atenció de tot aquest procés de transformació de la ciutat en mercaderia és la relativa facilitat amb que l'Administració va reconduir la resistència contra els plans de modernització; encara que la intervenció urbana que —a l'empara de la declaració de Barcelona com a seu olímpica el 17 d'octubre de 1986— va aixecar diferents nuclis de resistència¹ va ser a la mobilització del barri del Besòs contra la construcció d'uns habitatges en una zona reclamada pel barri com a equipament, on va assolir el màxim nivell de tensió. Al barri del Besòs va haver-hi una veritable insurrecció popular² que mostrà un grau de creativitat i combativitat social, expressada mitjançant l'autoorganització i l'acció directa en defensa de l'espai, fins al punt de fer recular els plans de l'Administració. Malgrat tota la demagògia vessada pels mitjans de comunicació durant la campanya de desprestigi contra els habitants del barri, i malgrat la brutal repressió policial, la gent resistí i aconseguí el que volia. I va ser així, entre d'altres raons, perquè al Besòs van ser els veïns mateixos qui menaren la lluita a la seva manera i amb els seus propis mitjans.

Al cap i la fi, el barri del Besòs acumulava una tradició de lluita del passat recent que de seguida es va traduir en una dinàmica d'acció directa i assemblees dels habitants del barri amb una clara consciència del que volien i dels mitjans per aconseguir-ho. Tanmateix, als altres conflictes, com ara l'aluminosi al Turó de la Peira, el pla d'expulsió de La Mina, d'una o altra manera lligats al projecte de transformació de la ciutat olímpica, el procés i els resultats van ser diferents. Tant a Nou Barris, contra les obres del segon cinturó, com al Casc Antic, el Poble Nou o el pla de demolició i expulsió de La Mina, l'acció dels veïns va estar condicionada pel nivell d'influència de les instàncies de mediació

social, especialment, associacions de veïns, però també els partits, sindicats, institucions cíviques, etc., que van donar suport actiu perquè es dugués a bon terme el projecte olímpic. Així, per exemple, durant la vaga de la construcció de maig de 1988, els sindicats negocien un pla per l'acompliment del calendari d'execució de les obres olímpiques.

Això no obstant, la resolució dels conflictes i l'obtenció de la pau social necessària per dur a terme el projecte olímpic es va aconseguir no només amb repressió i mediació legitimadora de les institucions de representació, sinó també amb concessions per part de l'Administració i un replantejament a la baixa dels objectius d'alguns dels plans d'intervenció sobre el territori. A La Mina, per exemple, l'expulsió de població i la reordenació del barri es va ajornar i, sembla ser ara, amb la intervenció urbanística aixoplugada pel Fòrum de les Cultures, quan s'intenta finalment realitzar. En aquest sentit, cal dir, a més, que en altres casos la urbanització i millora de les infraestructures impulsades des de la nova política urbanística donava satisfacció a velles reivindicacions populars. I aquesta és una de les paradoxes dels moviments del capital i les mobilitzacions populars sobre el territori urbà: la millora de les infraestructures i equipaments dels barris, reclamades pels veïns els anys 60 i 70 (les «batalles» dels veïns del Besòs i del Maresme per l'asfaltat dels carrers i els semàfors, per exemple), un cop el territori esdevé font de beneficis econòmics extraordinaris a la ciutat-negoci, són ara «satisfetes» per l'Administració municipal com a mitjà per potenciar-ne les condicions de la valorització del capital privat, tant en la dimensió de l'habitatge com ara, sobretot, en la seva funció d'infraestructura logística.

De tota manera, el relativament alt nivell de consens assolit entorn dels Jocs Olímpics i l'entusiasme que envolta el nou projecte de ciutat no s'explica simplement per la capacitat de manipulació de les diverses instàncies de mediació del sistema de representació política, ni per l'ensinistrament ideològic des dels mitjans de comunicació de masses. Primer de tot, el consens no és un fenomen mediàtic. Cal no confondre l'expressió mediàtica o espectacular del consens (ni que sigui en les massives posades en escena del voluntariat) amb la constitució del consens en tant que pràctica d'adhesió a un sistema de valors pràctics lligats a la vida quotidiana de la gent.

En aquest sentit, els Jocs Olímpics van crear unes expectatives per un ampli ventall de gent, començant per l'expectativa de negoci per a la petita i mitjana burgesia lligada a l'activitat comercial i de serveis, per a la qual els Jocs, a més d'oferir una possibilitat de beneficis a curt termini —en la mesura que s'iniciava una especialització de la ciutat com a centre comercial internacional («la millor botiga del món»), lloc de destinació turística i de fires i congressos, etc.—, també representava una perspectiva de consolidació del negoci a llarg termini.

Per a la població assalariada, un cop assumit el nou pacte social i acceptades les conseqüències de la reestructuració que escombrà els

últims reductes de la resistència obrera, les expectatives de feina i de participació en els beneficis econòmics i materials induïts per les inversions olímpiques també jugaren un paper rellevant en la construcció pràctica del consens modernitzador.

Segons les previsions oficials de 1987, l'impacte econòmic dels Jocs arribaria al bilió de pessetes, amb una inversió directa de 429.448 milions. De tota manera, un informe recentment publicat³ reconeix que la despesa olímpica es va avaluar en 913.000 milions de pessetes, al valor de 1992, dels quals 160.104 milions corresponien al consum i 753.707 milions a la inversió. Sigui com sigui, traduït a termes pràctics, això representava una oportunitat de negoci també per a petits empresaris i treballadors inscrits al règim autònom de la Seguretat Social amb «iniciativa», que aconseguiren inserir-se dins els nivells més baixos de la cadena de subcontractació de les obres i serveis, hegemoneïtzada per les grans constructores, caixes i bancs. No estaria gens malament avaluar quantes fallides i impagats hi va haver a partir d'octubre de 1992 entre els petits contractistes, molts d'ells treballadors assalariats fins unes setmanes abans, com ara paletes, lampistes, transportistes, etc., que, enlluernats pels contractes de subministrament a promotors i constructors de la Vila Olímpica i d'altres intervencions urbanístiques, varen veure l'oportunitat de fer-se «empresaris» tot deudentant-se amb bancs i caixes.

A més, el COOB'92, el pressupost del qual pujava a 106.721 milions de pessetes, va permetre repartir una sèrie de prebendes sota la forma de llocs de treball que, tot i ser temporals, també van contribuir a crear-ne una base social material i pràctica del consens subvencionat.

La realitat és que, contra l'aclaparadora manifestació de consens que es va produir al voltant dels Jocs Olímpics, només es van aixecar algunes veus minoritàries i socialment aïllades. Des d'alguns ateneus llibertaris i pel col·lectiu No'92 es varen dur a terme activitats de divulgació i d'agitació contra els Jocs Olímpics i la seva significació política. En qualsevol cas, a l'hora d'avaluar l'escàs ressò de la crítica a les implicacions socials i polítiques del projecte modernitzador de la Barcelona olímpica s'ha de tenir en compte, sobretot, la transformació social —i de les subjectivitats— a què va donar lloc la reestructuració productiva i la transició política.

La reestructuració no significa simplement la destrucció d'una forma d'agregació de la població assalariada lligada a la producció industrial en massa, sinó la conformació de la individualitat com a referència fonamental de la subjectivitat, un cop destruïts els vincles laborals amb la desregulació progressiva del mercat de treball i l'extensió de l'atur. És a dir, la reestructuració capitalista suposa un doble trencament objectiu i subjectiu de l'individu que ha estat la base tradicional de l'esquerra entesa com a entitat oposada formalment al capital, a la seva forma política.

Si afegim a tot això que les formes polítiques del capital i les del treball (partits i sindicats d'esquerra) pacten un model de transició a la

democràcia que —malgrat la conflictivitat lligada a la reconversió industrial de la segona meitat dels 70 i la dècada dels 80— passa per la despolitització creixent de la població i l'abandonament del compromís social, ens trobem amb un horitzó social ocupat per la decepció, la buidor, la banalitat i la desvalorització d'allò col·lectiu. I, sobretot, cal tenir en compte la decebedora experiència de la campanya del referèndum contra la integració a l'OTAN, quan les maniobres del PSOE, aliat amb els sectors més reaccionaris de la població i la dreta bel·licista, va infligir una derrota política a l'esquerra i a les massives mobilitzacions que obrien la possibilitat d'una resposta negativa majoritària als plans d'integració a l'OTAN.

En aquesta conjuntura, de profunda mutació social i política en què els aparats econòmics i polítics del capital consoliden la seva capacitat d'iniciativa, les formes i expressions del conflicte social heretats del passat pateixen un procés de descomposició i transformació de manera que el posicionament crític antagonista resta marginal. En realitat, el projecte modernitzador lligat als Jocs Olímpics va suposar una acceleració en el procés de canvi social que acompanya la reestructuració general de les activitats econòmiques i la reconversió de la ciutat, en el sentit d'augmentar la diferència entre el ritme de canvi imposat per les forces més dinàmiques del capital i el procés de reelaboració —conceptual i pràctica— del potencial conflictiu per l'esquerra antagonista. Al capdavant, copsar la naturalesa i la dimensió del canvi en què estàvem submergits no era una qüestió voluntarista d'individualitats més o menys lúcides, sinó una qüestió eminentment pràctica.⁴

Tot això ajuda a entendre la relativa facilitat amb que es va imposar el projecte 92 i la relativa debilitat de la contestació, malgrat els nombrosos focus de conflictivitat apareguts als barris i aviat recuperats o extingits per l'Administració. I tot això és indicatiu alhora de la naturalesa del conflicte a la metròpoli i dels mecanismes de recuperació de la nova subjectivitat ciutadana resultant de la descomposició de l'agregació social fordista. Fins al punt que es podria dir que potser la revolta del Besòs, barri de forta composició social obrera, va ser una expressió tardana de resistència del proletariat fordista davant una agressió intolerable contra les seves condicions d'existència.

És, doncs, a partir del model de ciutadà esbossat pel projecte de la *Carcelona 92* —consigna d'agitació d'aquells dies—, polaritzat entre el frenesí consumista i la normalització repressiva, com s'ha anat desactivant el potencial de conflictivitat i articulant una socialitat gestionada des de la subvenció i la despesa pública, com a mitjà d'adquisició del consens. Al mateix temps es va definint una subjectivitat desproveïda de tota connotació antagonista que dóna suport, des de la seva impotència real, a la representació de la contestació, tal com vàrem tenir ocasió de comprovar durant les massives manifestacions contra la guerra dels Balcans i, més recentment, contra la intervenció de l'exèrcit espanyol a l'Iraq.

OKUPACIONS I OCUPACIONS

Això no obstant, hi ha una conflictivitat, diguem-ne, de baixa intensitat, l'epicentre de la qual són les okupacions⁵ i, en menor mesura, les ocupacions, altament significativa encara que no s'hagi materialitzat en tota la dimensió del seu potencial polític.

Tradicionalment, als barris obrers hi ha hagut una pràctica no molt estesa, però tampoc excepcional, d'ocupació de l'espai mitjançant autoconstrucció d'habitatges i ocupació de pisos deshabitats; normalment pisos de protecció oficial atorgats als addictes al «Régimen» que els mantenen buits a l'espera de poder vendre'ls un cop finalitzat el període legal que els impedia la sortida al mercat. Eren ocupacions fetes per l'expeditiu procediment de la puntada de peu a la porta; una manera, en fi, de resoldre el problema de l'habitatge, sobretot, durant el moviment migratori a les ciutats industrials els anys 60 i 70, quan el Ministerio de Obras Públicas comptabilitza 1.754 ocupacions als barris de diferents ciutats.⁶

Així, doncs, ocupacions i okupacions constitueixen dues experiències d'una mateixa naturalesa política que es manifesten, però, en dos nivells diferents i, fins i tot, divergents. Mentre l'ocupació apareix com a pràctica formalment despolititzada de la reapropiació proletària del valor d'ús de l'habitatge per a la reproducció del model de vida familiar burgès, l'okupació es presenta com a una pràctica formalment polititzada —tot cercant models de convivència que trenquin amb el model dominant— que esdevé, però, realment ideologitzada i fortament autoreferencial.

La dimensió de l'okupació com a «centre social», com a espai rescatat o alliberat de l'Administració i el mercat, tot i ser l'única expressió rellevant de l'antagonisme polític a la ciutat dels darrers anys, fins ara no ha ultrapassat el nivell embrionari. Potser perquè aquesta proposta d'intervenció està fonamentada en la premissa que la disponibilitat d'un espai autònom i autogestionat «potencia» o «crea» moviment; una premissa la validesa de la qual, si no vol romandre dins el simple voluntarisme subjectivista, exigeix, si més no, ser plantejada amb la perspectiva dels elements pràctics on s'articulen les relacions socials, que són de força i d'antagonisme, però també de consens.

En qualsevol cas, s'ha de reconèixer que, al llarg d'aquests darrers anys, ha estat l'okupació qui ha fet palesa la dimensió política de l'habitatge. I en aquest punt ens trobem amb una situació paradoxal on cal preguntar-se com és que l'exemple de l'okupació, malgrat l'arrelament i legitimitació de moltes okupacions en el seu entorn immediat del barri, i atès que l'habitatge és un dels principals aspectes politicosocials de les ciutats, no ha tingut (fins ara?) un ressò pràctic més enllà d'una minsa fracció de la població jove.

Les raons d'aquesta limitació no s'han de buscar solament a l'interior del fenomen okupa sinó, sobretot, en la conjuntura sociopolítica i en els mecanismes de gestió de la conflictivitat de la ciutat-negoci, tal com

veiérem a propòsit del projecte de 1992. És cert que l'okupació no és, ara per ara, un tipus de mobilització prou generalitzada i cohesionada (hi ha una manca d'homogeneïtat, per la seva diversitat d'inspiracions, propostes i projectes) com per considerar-la un moviment social, malgrat l'ús abusiu que darrerament es fa d'aquest terme. De fet, el que unifica l'okupació és una voluntat d'arrencar espais al circuit de la mercaderia i una radicalitat de la pràctica immediata (acció directa d'okupació) que de vegades, però, ha estat subsumida pel que podríem dir una excessiva preocupació pel discurs i la formalitat subversiva, el que ha donat com a resultat una percepció de l'okupació fàcilment recuperable pel reduccionisme mediàtic, com a verbalització de la subversió i estètica de representació de la radicalitat. De manera que es pot dir que, com succeeix a altres expressions de la contestació social als països capitalistes desenvolupats, la pràctica del discurs de la radicalitat substitueix el discurs pràctic de la radicalitat.

Potser per això, i per tal d'evitar la invocació de l'habitatge com a dret ciutadà, en tant que argument de clara connotació reformista, no s'ha aprofundit en la dimensió política de l'habitatge més enllà de la seva consideració com a dret formal i s'ha optat per fixar l'okupació dins una mena de cantonalisme que autolimita les possibilitats d'una eventual convergència amb l'ocupació.

Potser una de les principals mancances d'aquest cicle de l'okupació ha estat, precisament, no haver aprofundit la crítica pràctica de la mercaderia habitatge, plantejada més enllà del reducte d'afinitat o d'interessos grupals, el que ha donat lloc, d'altra banda, a la percepció de l'okupació com a fenomen generacional de joves de classe mitja amenaçats pel procés de proletarització (precarització).

Malgrat tot, la repressió desplegada (criminalització i desallotjaments) i l'estratègia de tensió posada en marxa per les autoritats contra l'okupació s'ha d'entendre en un sentit molt més ampli que el de fer front a un problema de governabilitat o d'ordre públic de la ciutat i els seus projectes de transformació mercantil. Per a les autoritats i el conjunt de l'aparell de control i gestió social amb la repressió de l'okupació es tracta d'avortar una dinàmica que fa palesa, en el cas concret de l'habitatge, la qüestió de l'apropriació privada de la riquesa socialment produïda.

Aquesta és la clau de volta d'un problema l'abast del qual pot prendre una dimensió política netament desestabilitzadora del procés d'acumulació de capital escampat sobre el territori, tal com varen demostrar les mobilitzacions entorn les autoreduccions i ocupacions dels anys 70 a França i Itàlia, o les autoreduccions dutes a terme en alguns barris a la dècada dels 60⁷. Autoreduccions que tenien un perllongament també en la inducció de l'anomenat «preu polític» dels serveis públics que caracteritza l'Estat de benestar o l'exigència d'estendre la xarxa de transport públic fins als barris obrers i la reivindicació de transport gratuït. El preu de l'aigua, com veurem més endavant, n'és també un cas semblant.

L'habitatge, convertit en mercaderia d'alt valor afegit per la via de l'especulació, apareix com a mecanisme complementari d'expropiació dels assalariats «fora» del lloc de treball. Així ho van entendre els milers de persones que en aquells anys varen respondre a l'expropiació capitalista en el terreny de la reproducció social amb un contraatac en el mateix terreny: la reapropiació social de la riquesa socialment produïda, rebutjant de pagar lloguers, transports públics, electricitat, aigua, etc. Atès que la inflació i l'especulació immobiliària eren dos mecanismes del capital per neutralitzar les conquestes obreres fora de la fàbrica, la resposta obrera passava per la intervenció i reapropiació directa de la mercaderia en tant que producte, sense respectar les lleis del mercat i el seu valor de canvi. D'aquesta manera, s'atemptava pràcticament contra la naturalesa estrictament capitalista de la mercaderia que, desproveïda del seu valor de canvi, recuperava la seva dimensió de valor d'ús; altrament dit, era una forma de salari indirecte obtingut per l'acció directa dels assalariats.

Sens dubte estem parlant d'unes intervencions que només es poden entendre en el context del cicle de les mobilitzacions obreres dels anys 70 i que res, o molt poc, tenen a veure amb la realitat d'enguany. Ara bé, l'evocació d'aquelles experiències aquí no està motivada per l'enyor dels bons temps passats, sinó per subratllar-ne la diferència en quant a la funció de l'habitatge com a eix d'intervenció en el procés de resistència a l'expropiació capitalista d'ahir com ara. I potser esbrinar aquesta diferència permetrà copsar l'escàs ressò social de l'okupació, com a resultat no només de les pròpies limitacions del «moviment», sinó sobretot com a conseqüència de les limitacions imposades pel context general definit per l'actual fase de les relacions socials i l'evolució dels mecanismes d'integració i gestió dels potencials conflictius.

Com s'ha comprovat a Barcelona, per exemple, la repressió (desallotjaments) és la primera mesura del poder per garantir l'expropiació capitalista del territori, especialment, quan això no suposa un cost polític, econòmic i social excessiu per a les institucions de control i representació. Ara bé, quan l'abast de l'onada d'okupacions o la seva incidència en una determinada conjuntura sociopolítica amenaça desbordar uns certs límits, aleshores l'Administració planteja la negociació. Així ha estat en molts casos de diferents ciutats europees amb resultats igualment diversos sobre les polítiques municipals d'habitatge (control dels lloguers, usdefruit durant tota la vida en condicions «fora de mercat» dels espais okupats, etc.).

I aquesta és una qüestió oberta i inevitable a la qual s'ha de donar resposta pràctica, tot tenint en compte que per bé que no hi hagi contradiccions fonamentals, ni lluites finals, ni subjecte capaç d'encapçalar l'objectiu emancipador, etc., per bé que les grans paraules del llenguatge revolucionari serveixen de ben poc, sí que hi ha una realitat de la mercaderia que, pel que fa a l'habitatge, és susceptible de ser subvertida i sabo-

tejada en el seu contingut específicament capitalista i mercantil i, al capdavall, reapropiada pràcticament. Perquè sota la perspectiva de les mobilitzacions socials i obreres de les darreres dècades a Europa, que han tingut un caire més remarcablement autònom i anticapitalista, ens adonem que allò més important no és pas simplement el *què* sinó el *com*, i el lloc des del qual es parla i s'hi intervé.

El tret fonamental que distingeix la radicalitat real de les mobilitzacions socials és la seva capacitat de crear-ne comunitat de resistència i d'autonomitzar aquesta comunitat de lluita sobre una lògica de confrontació pròpia, en ruptura amb la lògica dominant de les lleis de l'economia i el mercat, per tal d'imposar uns objectius o, com succeïa amb les vagues autònomes a l'Estat espanyol als anys 70, unes condicions favorables de negociació als interessos de la classe treballadora.

És amb aquest horitzó que s'ha d'avaluar l'experiència de l'okupació i no sota les formes banalitzades de l'èxit o el fracàs, de la derrota o la victòria. De la mateixa manera que seria una ximpleria titllar de fracàs el moviment de la insubmissió perquè la seva acció hagi portat al Govern a reconvertir l'aparell militar en un exèrcit de mercenaris.

No crec que es pugui entendre l'okupació, com ara la resta dels anomenats moviments socials, única i prevalentment explicada per les limitacions subjectives i el voluntarisme dels seus protagonistes. Caldrà tenir en compte també les variables «objectives» que defineixen l'entorn en el qual s'esdevenen les mobilitzacions ciutadanes i els dispositius de gestió de la governabilitat de la metròpoli en el capitalisme desenvolupat.

I no només cal esbrinar els elements de control social directes (tal com es fa al capítol 11 d'aquest llibre), sinó també aquells elements, diguem-ne, indirectes, que enfonsen les seves arrels a les profunditats del teixit social i que fan d'amortidors del potencial conflictiu. Aquí només n'esmentarem uns quants, a mode d'exemple, per tal d'il·lustrar aquests mecanismes «indirectes» d'articulació social posats en acció pels gestors del nou model de ciutat-negoci, que tenen com a objectiu la desactivació social de la ciutadania, tot assenyalant-ne igualment les limitacions.

Desactivació ciutadana

Entre aquests elements de desactivació o de formació del consens ciutadà, segons es miri, cal subratllar la manera com la disgregació del treball fordista ha induït una creixent precarització (inestabilitat, temporalitat, etc.) que, no obstant el seu caràcter fonamentalment negatiu per a la força de treball, té una relativa ambivalència en la mesura que permet la integració laboral de dones i joves, principalment, en treballs desregularitzats i desqualificats (mal pagats, per tant) que suposen, però, una contribució neta al fons de salari familiar. Així, fins a cert punt i de manera esbiaixa-

da, el capital realitza el programa dels reformistes d'inici dels 90 sobre el repartiment del treball...

El pacte social que va fer possible la reestructuració (control dels salaris, estabilitat productiva, restabliment de la quota de benefici de les empreses, pèrdua de drets al lloc de treball, etc.) ha donat un marge de control sobre la despesa pública i el control de la massa monetària circulant de manera que els baixos tipus d'interès facilitin l'accés a la propietat de l'habitatge, amb hipoteques fins a trenta anys!

Un altre factor a tenir en compte és la disponibilitat del patrimoni familiar acumulat per fer front als temps adversos i la precarització dels fills. Les lluites obreres de la dècada del 70, quan els augments salarials anaven per davant de la productivitat, van fer possible, juntament amb l'augment del nivell de consum de la població assalariada, l'acumulació d'un cert patrimoni —que es materialitzava sobretot en la propietat del pis— i una capacitat d'estalvi de les famílies que és el coixí que suporta la precarització dels fills.

A més, la ciutat-negoci ha creat les condicions per a una doble valorització dels ingressos familiars i un allargament de l'estratificació social amb l'arribada de la immigració. D'una banda, la immigració, amb papers o sense, representa una possibilitat d'abaratir costos en els petits negocis familiars inserits en els nivells inferiors de la cadena de subcontractació del sector terciari i productiu; de l'altra, la possibilitat de llogar una minyona llatinoamericana, amb papers i amb carta de presentació, per 450 euros/mes amb jornades setmanals de sis dies i mig, permet una considerable reducció dels costos de reproducció familiar, de manera que cada membre de la família pugui accedir a un lloc de treball més remunerat que la feina casolana. En fi, tot això és, per dir-ho d'alguna manera, a més d'una expressió del grau de penetració del principi fonamental de valorització capitalista a les consciències i a les pràctiques quotidianes d'una part considerablement àmplia de la ciutadania, una mena de contratendència al procés general d'expropiació capitalista de la població assalariada que l'allarga en el temps i el fa més tolerable.

LA GUERRA DE L'AIGUA

Pel seu abast entre la població i per la seva durada, des de 1991 al 2000, però també per les seves característiques, el conflicte de l'aigua a Barcelona⁸ és prou significatiu del que ha estat un moviment d'autoreducció del rebut de l'aigua que, potser perquè mancava la radicalitat de les autoreduccions dels 60 i 70, no va tenir la projecció política que caldria esperar. L'encariment de l'aigua a Barcelona i a tota l'àrea metropolitana és una tendència constant des dels anys 70, però van ser els augments dels impostos sobre el consum d'aigua de l'any 91, considerats abusius per la gent, el que va endegar un moviment espontani de rebuig al pagament dels augments.

La dimensió del conflicte, a través del boca a orela entre els veïns, té una progressió constant fins assolir entre 80.000 i 85.000 comptadors associats a la campanya de «desdomiciliació» dels rebuts; val a dir, el pagament en un nou compte, davant la negativa de la Companyia d'Aigües a acceptar el pagament del rebut autoreduït. Aquesta insubmissió fiscal representava un volum d'impostos impagats de 7.500 milions de pessetes a mitjans de 1999. Com sempre, les institucions de mediació van anar a remolc de la iniciativa espontània i autoorganitzativa dels veïns fins que la seva intervenció va obrir dues vies de desenvolupament del conflicte, una horitzontal, resultat de la dinàmica d'acció dels barris, i una altra vertical, constituïda per les institucions de mediació.

Així, a començaments de 1992, apareix la Plataforma sobre la Composició del Rebut i el Preu de l'Aigua, constituïda pels sindicats UGT i CCOO, organitzacions de consumidors i la CONFAV. S'estableix així una doble dinàmica entre el que podem anomenar l'acció directa dels veïns, amb accions col·lectives, i la intervenció de negociació institucional de la Plataforma. Tot el conflicte estarà presidit, des d'aleshores, per un estira i arronsa entre la instància de representació de la Plataforma, que imprimeix al conflicte unes formes i unes tàctiques de negociació orientades a consolidar la seva funció de mediació —i a rendibilitzar-la en termes de representativitat—, i les accions veïnals (talls de carrers, no pagament dels impostos, etc.).

La Plataforma juga, en una primera fase, la tàctica de l'activació/desactivació de la protesta, d'acord amb la clàssica fórmula del sindicalisme consistent en la dinàmica pressió/negociació, per tal d'impedir que, com reconeixien els representants de la Plataforma, «si no hay negociación, el problema del agua acabará en un movimiento incontrolado antiimpuestos»⁹. D'altra banda, els intents de la Companyia d'Aigües per tallar l'aigua van trobar l'oposició pràctica dels veïns que, a més de dificultar l'accés als habitatges dels operaris encarregats de tallar l'aigua, van organitzar el seu propi servei pel restabliment del subministrament, mitjançant els GAL (Grups Autònoms de Lampistes).

En realitat, dues lògiques apareixen en el conflicte de l'aigua: en la base del moviment preval l'objectiu de deixar de pagar com sigui els impostos abusius; mentre en els nivells de representació de dalt s'intenta limitar els augments de la factura, tot introduint-hi uns criteris de racionalització en la gestió de l'aigua.

La lluita contra els impostos de l'aigua és un cas ben il·lustratiu de com el perllongament d'un conflicte i els entortolliments de les negociacions poden ser una tàctica dels negociadors per esgotar-lo i desvirtuar-lo. De fet, la resolució del conflicte va fer palès, un cop més, com l'esquerra institucional ha esdevingut un recurs per a la correcció i racionalització del capitalisme en crisi.

Ha estat l'esquerra, i l'argument ecologista, concretament, que es va afegir a la part final del conflicte, qui ha legitimat la conversió de l'aigua

en mercaderia. Sota l'argument que es tracta d'un bé escàs, i de la necessitat de fer-ne un consum «responsable», l'aigua ha entrat definitivament en el mercat. Els impostos «arbitraris» de la companyia són ara legítims perquè el rebut contempla la inclusió del cost integral del cicle de l'aigua, segons preconitza l'anomenada nova cultura de l'aigua.

El fet que les institucions de mediació hagin recieixit, finalment, a desviar el moviment i fer passar els augments tot canviant-ne el nom sota el que apareixen al rebut, s'haurà d'explicar, entre altres raons, per l'afebliment que produeix la reestructuració sobre la comunitat de resistència que donava suport al moviment de les autoreduccions de les dècades passades i pel simultani enfortiment institucional de les organitzacions de mediació veïnals, sindicals, etc., plenament integrades i finançades dins el sistema de representació, i funcionalment orientades a la gestió del consens ciutadà i al manteniment de l'ordre capitalista.

Arribats en aquest punt, s'ha de concloure que, hores d'ara, el desplegament de la dominació del capital de la fàbrica vers la metròpoli no ha donat lloc a una agregació o recomposició d'una subjectivitat antagonista rellevant. Això no vol dir, ni molt menys, que aquesta relació social que en diem Capital hagi resolt les contradiccions inherents al seu desenvolupament metropolità.

Ens haurem de preguntar, doncs, sobre els límits dels mecanismes i dels recursos d'integració posats en marxa per a conjurar el conflicte des de l'Administració i les instàncies de mediació. Si, aparentment, el desplaçament de la producció cap a la perifèria capitalista ha transformat la població terciaritzada de la metròpoli de productora en consumidora i ha creat una base d'adhesió i consens sota la forma de ciutadanisme, la realitat és que l'acumulació de capital a escala mundial pateix serioses dificultats que repercuteixen sobre el «cost» del consens ciutadanista.

L'especialització de Barcelona en un parc temàtic pel turisme i la seva constitució com a seu d'activitats culturals i administratives fa que la necessitat d'intensificar l'expropiació dels ciutadans —i l'encariment de la vida a Barcelona n'és una mostra— pugui provocar una esclatxa en els fonaments del consens. Així mateix, la revalorització especulativa d'una de les mercaderies bàsiques, com ara l'habitatge, apareix com un dels mecanismes més operatius a curt termini de transferència dels ingressos del treball a les rendes del capital.

Cal dir, doncs, per acabar que, a partir dels conflictes més recents i significatius —com ara la guerra de l'aigua i les okupacions/ocupacions—, i malgrat les seves limitacions, es perfila una línia d'intervenció política que, tot relligant-se a les experiències de lluita del passat (autoreduccions) entorn del salari indirecte, contra l'expropiació de la població per les diferents fraccions del capital, podrien ser el punt d'arrencada d'un nou cicle de l'antagonisme de classe al si de la metròpoli. I en aquest sentit, les plataformes contra l'especulació¹⁰, que arrepleguen

col·lectius de molt diferent caire, juntament amb iniciatives com les mobilitzacions de Cal Suís a Esplugues o Can Masdeu, o la línia de defensa de l'Hamsa¹¹, potser siguin les primeres passes d'una trobada de l'okupació i l'ocupació capaç d'impulsar el contingut polític en el cas concret de la lluita per la reapropiació de l'espai urbà.

C. Vela

Notes

1. Veure una breu cronologia a *Primeres jornades No'92*.
2. A la revista *Etcétera*, núm. 17, hi trobareu alguns detalls d'aquest conflicte. Un altre text important sobre la conflictivitat als barris durant els anys 70 és: *Lucha de barrios en Barcelona*, Elias Querejeta Editor, Madrid, 1976.
3. *Memòria socioeconòmica de Barcelona 2001*, pàg. 130, nota 11.
4. Una de les publicacions de referència crítica a la Barcelona olímpica i el seu significat va ser *A parte*, una publicació nascuda sobre les petjades de *Parte en la Guerra* —mantinguda durant la guerra del Golf— i *Parte en la Post-Guerra*, i que va representar fins a un cert punt una resposta crítica a la nova realitat de la conflictivitat social inscrita en el territori urbà. Al núm. 5 hi ha un petit balanç del que havia estat la contestació al projecte de la Barcelona del 92.
5. Entre altres fonts d'informació dispersa com ara els documents produïts pels propis col·lectius okupes, veure *Ocupación, represión y movimientos sociales* (Diatriba i Traficantes de Sueños, Barcelona 2000, Madrid 2001), i les entrades corresponents a *La Barcelona Rebelde. Guía de una ciudad silenciada* (Octaedro-Límites, 2003).
6. *Vivienda: especulación & okupación*, Likiniano Altxorra/Donostialdeko Okupazio Batzarra, pàg. 46.
7. *La Barcelona rebelde*, pàg. 140, pel que fa al barri del Besòs. Altres lluites d'autoreduccions van tenir lloc a Santa Coloma de Gramenet i Nou Barris, arribant al segrest d'autobusos.
8. Per a una crònica i anàlisi pormenoritzades d'aquest conflicte, veure el capítol «Las periferias de Barcelona en lucha contra los negocios del agua», a *Agua, mercancía o bien común*, de H. Rosenberger, R. Germinal, A. Ordiguer i M. Gavaldà (Alikornio ediciones, Barcelona 2003).
9. *Op. cit.*, pàg. 255.
10. Més informació a www.plataformabcn.net
11. Veure, per exemple, el document publicat des de l'Hamsa, encapçalat pel logo del centre: *Hamsa Centre Social Autogestionat* (deu pàgines sense data ni títol).

